

David Freed, +46 8 677 28 48
david.freed@energiforetagen.se

Remiss av Spänning i tillvaron, betänkande av elmarknadsutredningen (SOU 2025:47)

Energiföretagen Sverige (Energiföretagen) samlar och ger röst åt omkring 500 företag som producerar, distribuerar, säljer och lagrar energi. Vårt mål är att utifrån kunskap, en helhetssyn på energisystemet och i samverkan med vår omgivning, utveckla energibranschen – till nytta för alla. Energiföretagen representerar således ett brett spektrum av verksamheter. Energiföretagen tackar för möjligheten att lämna synpunkter.

Innehåll

Sammanfattning	1
1. Investeringsvillkor och elektrifiering	4
2 Finansiella marknader	11
3 Systemansvar	14
4 Värdering av systemnyttor	19
5 Avskaffande av anvisningssystemet	27
6 Datahantering	32

Sammanfattning

Utredningen har gjort en gedigen analys av flera problem kopplat till kraftsystemet och elmarknaden, och har lämnat flera intressanta förslag som kan förtydliga ansvarsfördelning och förbättra kraftsystemets funktion. Dock menar Energiföretagen att den tillgängliga tiden och resurserna för utredningen inte har varit i paritet med direktivets omfattning. Därför ser föreningen ett behov av ytterligare analyser som tar hänsyn till helhetsperspektivet av elektrifieringen, särskilt gällande investeringsvillkoren. Vidare efterlyser vi en brett förankrad närings- och klimatpolitisk vision för Sverige för att vägleda hur elsystemet kan bidra till samhällets elektrifiering.

Investeringsvillkor, elektrifiering och finansiella marknader

- Energiföretagen instämmer med utredningens analys av utmaningar, men anser att ett helhetsgrepp kring hur investeringsvillkoren kan förbättras för

att bemöta elektrifiering saknas i betänkandet. Det är beklagligt att utredningen inte fick bättre förutsättningar och inte kunde nå längre i ett läge där elektrifieringen idag står och stampar på grund av osäkra investeringsförutsättningar.

- Vi efterlyser en brett förankrad närings- och klimatpolitisk vision för Sverige för att vägleda hur elsystemet kan bidra till samhällets elektrifiering. Dessutom behöver vi en välgrundad och ambitiös analys och plan av åtgärder för att säkerställa nödvändiga investeringsförutsättningar för att möjliggöra visionen på ett effektivt och marknadsmässigt sätt. En djupgående analys av potentiella marknadsreformer för att minska riskerna behövs fortfarande.
- Energiföretagen anser att en väl fungerande börshandel med god likviditet och transparens är central för elderivatmarknaden och den bilaterala handeln. Vi stödjer utredningens förslag att fortsätta med Svenska kraftnäts EPAD-auktioner och vill att projektet utökas. Vi stödjer även utredningens förslag om att införa en beredskap för statliga kreditgarantier i krissituationer och en bredare användning av bankgarantier.
- Vidare anser vi att myndigheterna bör ta större hänsyn till hur marknadsförändringarna påverkar de finansiella marknaderna innan de fattar beslut.

Systemansvar

- Energiföretagen tillstyrker att alla lokal- och regionnät blir DSO utan särskild certifiering.
- Vi är positiva till förslagen att Energimarknadsinspektionen bör ges i uppdrag att utreda regelverk för koncession och subtransmission, men det bör övervägas ett undantag för vissa ledningar.
- Rörande ansvarsfördelningen vid kapacitetsbrist delar Energiföretagen utredningens uppfattning att utgångspunkten ska vara att det är nätkoncessionshavare som har den fysiska begränsningen i sitt nät som ska ha det ekonomiska ansvaret för att vidta åtgärder.
- Energiföretagen menar att utredningens förslag, att DSO:er som är direkt anslutna till ett överföringsnät ska ingå ett avtal med Svenska kraftnät, är ett acceptabelt alternativ till en väldigt omfattande lagstiftning.

Värdering av systemnyttor och stödtjänstmarknader

- Energiföretagen ställer sig bakom förslaget att tillsätta en statlig utredning med syfte att tydliggöra ansvarsförhållandena inom elberedskap. Energiföretagen stödjer även förslaget att se över och stärka regelverk, ansvarsfördelning och ersättningsmodeller kopplat till ö-drift, dödstart och återuppbyggnad av elsystemet. Hur en sådan ersättningsmodell ska finansieras bör särskilt utredas, inklusive statlig finansiering av beredskapsåtgärder.

- Energiföretagen delar utredningens bedömning att vad som menas med samhällsekonomiskt motiverade åtgärder för kapacitetsbrist bör förtydligas i lagstiftningen, samt förslaget att Energimarknadsinspektionen ska utreda och förtydliga det som rör villkorade avtal.
- Energiföretagen delar inte utredningens koppling mellan nättarifferna och nätnyttoersättningen och menar att nätnyttoersättningen bör kvarstå.
- Energiföretagen tillstyrker utredningens förslag att införa ekonomisk ersättning till anläggningsägare som levererar mekanisk rotationsenergi. Föreningen menar dock att ersättningen bör utgå inte bara under perioder då snabb frekvensreserv (FFR) aktiveras, och att kostnaden för ersättningen borde fördelas mellan alla länder i nordiska synkronområdet.
- Energiföretagen stödjer utredningens förslag att publicera marknadsinformation närmare driftskedet då det vore önskvärt ur marknadssynpunkt.

Anvisade avtal

- Energiföretagen är i huvudsak positiva till att inrätta ett system som bygger på principen att avtal ska tecknas innan en leverans av el påbörjas, det vill säga "inget avtal – ingen el".
- Däremot måste det implementeras noggrant, och kommer att kräva resurser och tid som måste omprioriteras från andra områden i både elnäts- och elhandlares verksamheter.
- Utredningen underskattar arbetet som krävs och ger en alltför optimistisk tidsram. Vidare riskerar implementeringen att irritera kunder, och måste vara genomtänkt av myndigheter för att minimera risken.

Datahantering

- Energiföretagen är positiva till att Energimarknadsinspektionen får i uppdrag att ta fram förslag till ett verktyg som på ett säkert sätt förbättrar tillgången till data i elmarknaden.
 - Energiföretagen vill dock poängtera att även om krav på central datahantering kan skapa nyttor för kunder, marknadsaktörer och myndigheter, kan det också innebära risker i form av exempelvis ökande kostnader och administrativa uppgifter. Säkerhetsfrågan är också viktig att beakta. Energiföretagen ser det därför som centralt att branschen ges möjlighet att aktivt medverka i det fortsatta arbetet.
-

1. Investeringsvillkor och elektrifiering

Energiföretagen delar utredningens problembeskrivning men bedömer att ett helhetsgrepp och en analys av hur investeringsvillkor kan förbättras för att svara upp mot elektrifieringens behov saknas i betänkandet. Det är beklagligt att utredningen inte fick bättre förutsättningar och inte kunde nå längre i ett läge där elektrifieringen idag bromsas på grund av osäkra investeringsförutsättningar.

Energiföretagen bedömer därför att det finns ytterligare behov av att skyndsamt analysera möjliga lösningar och föreslå konkreta förslag för riskavlyft som kan lösa problemen med investeringsvillkoren på ett sätt som kan bemöta elektrifieringens utmaningar på ett effektivt och marknadsmässigt sätt. En sådan utredning behöver ett mer fokuserat direktiv och fler resurser för att göra ett nödvändigt grundligt arbete. Denna borde utgå ifrån elmarknadsutredningens problembild, och omfatta både efterfråge- och produktionssidan av den bredare utmaningen för elektrifiering.

En sådan analys bör utgå ifrån en riksdagsbunden närings- och klimatpolitisk vision för Sverige som kan säkerställa spelplanen för investeringar i både kraftsystemet och på efterfrågasidan. För att uppnå långsiktig stabilitet inom energipolitiken anser Energiföretagen att det behövs en brett politiskt förankrad energiberedning, som tar sin utgångspunkt i en sådan vision.

Det råder en bred samsyn att en omfattande och snabb utveckling och utbyggnad av elsystemet är central för elektrifieringen och därmed för att uppfylla de klimatpolitiska målen. Kostnaderna för att inte elektrifiera Sverige som planerat bedöms bli betydande, både för den uteblivna tillväxten och för klimatet.

Energiföretagen delar dock utredningens slutsats att det finns stora osäkerheter kring hur elektrifiering kommer att utvecklas, och därmed finns tvivel rörande lönsamheten i såväl nya investeringar som reinvestering i elproduktion, elnät och framtida efterfrågan. Vidare lyfter man fram de stora riskerna med att efterfrågan och produktion på el inte är synkroniserade, samt den höga osäkerheten kring den framtida prisutvecklingen, vilket allvarligt kan skada en optimal investeringsnivå. Det finns en växande oro att vi inte kommer att kunna möta utmaningen med elektrifiering under nuvarande förhållanden. Med andra ord matchar inte investeringsvillkoren för energisektorn behoven av elektrifiering.

Energiföretagen betonar vikten av långsiktiga spelregler och förutsägbarhet för investeringsvillkor, en väl fungerande elmarknad samt en statlig roll som möjliggörare av politiska målsättningar. Vi ser positivt på att utredningen lyfter behovet av att stärka både den fysiska och finansiella marknadens funktion, och att den adresserar vikten av att ta tillvara befintlig infrastruktur och elnät. Men det räcker inte.

En stabil närings- och klimatpolitisk vision

Utgångspunkten för arbetet med att förstärka och utveckla det svenska elsystemet måste vara att skapa långsiktiga förutsättningar för konkurrenskraft, klimatomställning och fortsatt samhällsutveckling. Framtidens robusta, fossilfria och konkurrenskraftiga kraftsystem är avgörande för samhällets möjligheter och måste formas utifrån användarnas behov och förväntningar.

För att säkerställa rätt investeringsklimat, efterfrågar Energiföretagen en brett förankrad närings- och klimatpolitisk vision för Sverige som pekar ut vägen framåt för att Sverige ska vara en internationellt konkurrenskraftig och ledande fossilfri industrination. En rimlig målsättning skulle exempelvis kunna vara att Sverige ska attrahera och möjliggöra hållbara industrietableringar som sänker de globala utsläppen.

Vi bedömer att det har varit svårt för utredningen att formulera konkreta förslag kring investeringsvillkor och riskdelning eftersom det inte är tydligt vilken samhällsutveckling förslagen ska svara upp emot. Utan en vision är det inte tydligt och finns heller inte styrning och planering för vad elsystemet ska leverera i dimensionerna volym, förmågor, plats och tid, vilket gör det svårt för utredningen att leverera konkreta förslag. Frånvaron av tydlig vision ökar osäkerhet och risker, och dämpar därmed investeringsviljan för både industrin och energibranschen. Därför efterfrågar vi en närings- och klimatpolitisk vision för Sverige som syftar till att snabba på och även minska riskerna i den strukturomvandling vi står i början av.

En viktig del av en brett förankrad vision är att politiken också kommer överens om att energipolitiken är av långsiktig natur och att den bör behandlas därefter. För detta behövs en politisk struktur som långsiktigt förvaltar och utvecklar politiken. Energiföretagen föreslår att detta ska ske genom en motsvarighet till Försvarsberedningen, en Energiberedning. Behovet av välgrundade, långsiktiga och modiga politiska beslut har sällan varit större – om vi inte lyckas med klimatomställningen står både vår ekonomi och välfärd på spel.

Investeringsvillkor för elproduktion

När det gäller investeringsvillkor för elektrifiering delar Energiföretagen utredningens bedömning att det i nuläget saknas tillräcklig säkerhet i framtida lönsamhet för elproduktion och att det därför krävs någon form av statligt riskavlyft. Vi framhåller att riskdelning inte bara innebär en omfördelning av risk mellan olika parter utan kan också medföra en minskad risk för samhället som helhet. Betänkandet saknar dock en djup analys av olika konkreta lösningar för riskavlyft.

Föreningen delar utredningens bedömning att differenskontrakt för havsbaserad vindkraft är en möjlig lösning för att hantera denna osäkerhet. Utformningen måste dock minimera riskerna för befintlig produktion och skattebetalare och bör endast ses som en del av en helhetslösning.

Utredningen nämner flera andra möjliga åtgärder som intäktsstöd, finansiering, och ev. stöd till icke-fossil flexibilitet, dock utan att analysera och utvärdera dessa

alternativ och presentera konkreta lösningar för att komplettera eller väga mot sitt stöd för havsvind.

Vidare tillät inte utredningens direktiv att fokusera på åtgärder utformade för att främja förutsägbarhet och tillförlitlig tillväxt av efterfrågan på el. Energiföretagen håller med utredningen om att detta är en kritisk del av elektrifieringen men anser dock att detta behöver åtgärdas med konkreta förslag.

Energiföretagen menar att det finns ytterligare behov av att analysera möjliga lösningar och konkreta förslag som kan lösa överstående problem. En sådan analys bör utgå ifrån en tydlig närings- och klimatpolitisk vision för Sverige som kan säkerställa spelplanen för investeringar i både kraftsystemet och på efterfrågasidan. En sådan utredning behöver ett mer fokuserat direktiv, fler resurser och mer tid för att göra ett nödvändigt grundligt arbete.

Dessutom bör analysen tas fram skyndsamt. Investeringsvillkoren i elmarknaden måste förbättras så snart som möjligt eftersom osäkerhet skapar ytterligare problem.

1.1 Intäktsstödjande åtgärder

Föreningen inser att priserna på energimarknaden blir mer volatila och mindre förutsägbara på längre sikt. Risken är stor att ny efterfrågan på el inte realiserar trots de höga förväntningarna, eller att ny elproduktion inte byggs i tid. Det finns även osäkerhet kring hur ett elpris som kan accepteras av ny industriell efterfrågan kan leda till investeringsbeslut i ny elproduktion. Vidare har osäkerheter kring hur kannibaliseringseffekten¹ utvecklas skadat lönsamheten i investeringar.

Historiskt har den finansiella elmarknaden hanterat detta problem, men med tanke på storleken av förväntade investeringar och kraftsystemets omvandling ges inte tillräckliga investeringssignaler för kapitalintensiva projekt beroende av den stora osäkerheten på längre sikt. Denna slutsats drar även utredningen. Det är därför viktigt att analysera andra åtgärder för att säkerställa långsiktiga investeringssignaler.

Ny efterfrågan och samplanering

Energiföretagen anser att åtgärder för att säkerställa att planerad efterfrågan realiserar bör vidtas. Även om detta inte ingick i utredningsdirektivet, belyser utredningen dess betydelse för investeringar inom energisektorn. Vi bedömer att, utöver analysen av energiköpsavtal, andra former av stöd bör vidtas för att minska risken för utebliven efterfrågan. Detta kan innebära specifika åtgärder som fokuserar på att förbättra planeringsförmågan i kraftsystemet i områden som redan idag identifierats av Svenska kraftnät och nätägare, påskynda anslutningar och minska osäkerheten kring tillgång och anslutningsköer. Det kan också innebära ytterligare åtgärder i form av statligt stöd eller finansiering av anslutningskostnader på strategiska platser i den utsträckning det kan bidra med bredare samhällsekonomiska nyttor. Stödåtgärder borde fokusera på geografiska områden

¹ <https://www.energiforetagen.se/pressrum/nyheter/2024/juli/energiforetagen-forklarar-negativa-elpriser/>

där elproduktion, nätkapacitet eller storskalig flexibilitet behövs för att upprätthålla ett robust och växande kraftsystem.

Utredningen rekommenderar också implementering av mer planering i enlighet med den så kallade Padronutredningen (KN2023/04160). Energiföretagen tror att detta är ett bra sätt att förbättra samordningen mellan utvecklingen av ny efterfrågan, elproduktion respektive överföringskapacitet, och därmed minska risken för såväl alla parter som samhället i stort. Energiföretagen välkomnar därmed Svenska kraftnäts planeringsansvar i dess nya instruktion och förväntar oss ett nära samarbete i ämnet.

Även om Energiföretagen tidigare fört fram förslag om inrättandet av en planeringsfunktion vid Regeringskansliet, kan det finnas praktiska skäl att ett elförsörjningsråd inrättas inom Svenska kraftnäts organisation. Men vi bedömer att det är viktigt att ett sådant råd utformas på ett strategiskt sätt för att ge rätt förutsättningar och mandat för att skapa önskad effekt. Vidare bör ordföranden i rådet inte vara från Svenska kraftnät själv, utan från energibranschen eller tillverkningsindustrin.

Energiköpsavtal (PPA)

Energiföretagen delar utredningens uppfattning med den tydliga fördelen med energiköpsavtal i att kunna knyta ny elproduktion till efterfrågan. Energiköpsavtal är i dess traditionella utformning en marknadsbaserad form av riskavlyft där osäkerheten kring utvecklingen av både efterfrågan och elproduktion minskar, vilket leder till en effektiv och vältajmad elektrifiering. Energiföretagen delar utredningens slutsats att det i nuläget inte finns skäl för regulatoriska ingripanden syftande till standardisering av kontrakt².

Föreningen anser dock att mer analys behövs kring hur energiköpsavtal, särskilt de som är frikopplade från fysisk leverans, kan möjliggöras som ett kritiskt verktyg för riskavlyft, och att en sådan analys saknas i betänkandet. Vi menar att det kan finnas en potential för riskavlyft genom väl genomtänkta åtgärder som gör det möjligt för marknadsaktörer att komma till långsiktiga överenskommelser om ett stabilt pris.

Energiföretagen bedömer att olika alternativ för att främja finansiella energiköpsavtal bör undersökas – exempelvis kreditgarantier, aggregerade efterfrågeplattformar, prioritering inom anslutningsköer, åtgärder för att minska motpartsrisiker, statlig fördelning av motpartsrisiker och statliga lån kopplade till energiköpsavtal. Detta skulle potentiellt kunna utöka tillämpligheten för stabila prisavtal till aktörer som idag inte kan eller vill teckna sådana. Det skulle också kunna minska problemet med prisskillnaderna mellan efterfrågan och produktion genom att reducera kostnaderna för osäkerhet.

Stöd som kopplar energiköpsavtal till ett stödsystem för icke-fossil flexibilitet, på ett sätt som minskar profilrisken, bör också undersökas. Ett av de största hindren idag för att energiköpsavtal ska undertecknas är storleken på profilrisken, som

² Betänkandet, kapitel 4.6.1

antingen måste bäras av en part eller betalas av en tredje part. Denna risk kan exempelvis minskas genom bättre tillgång till flexibilitet eller energilagring.

Energiföretagen anser vidare att åtgärder för att stödja och främja användningen av den finska så kallade mankalamodellen³, i Sverige bör utvärderas i förekommande fall som ett möjligt alternativ till energiköpsavtal i samma analys.

Åtgärderna som listas ovanpå är bara några exemplar på olika idéer som borde utredas, men även andra alternativ borde ingå i en sådan analys.

Differenskontrakt till havsbaserad vindkraft

Energiföretagen är liksom utredningen, försiktigt positiva till differenskontrakt för nya anläggningar, så länge det kan utformas på ett sätt som taktar med ny efterfrågan. Ett sådant system bör dock adressera risken för kannibaliseringseffekter på vindparker som har inte fått stöd. Energiföretagen inser att differenskontrakt behöver utvärderas i kombination med andra åtgärder som nämnts ovan för att minimera andra risker och minska den totala kostnadsrisken för samhället. Det är viktigt att ett stödsystem reducerar risken för samhället och inte bara förflyttar den från marknadsaktörer till elnätskunder. Föreningen delar även utredningens bedömning att ett auktionssystem för anvisade platser för havsbaserad vindkraft, i linje med förslaget från Vindkraft i havet (SOU 2024:89), är att föredra på sikt, samt att det finns skäl att genomföra en ordnad övergång där även befintliga projekt inom den nuvarande ordningen med fri etablering får möjlighet att realiseras.

1.2 Finansieringsåtgärder

En annan orsak till ökade kostnader är den premie som är kopplad till finansieringsrisken. Långa och osäkra ledtider samt höga räntor ökar kapitalkostnaderna. På grund av ovanstående risker och bredare ekonomisk osäkerhet är räntorna för företagsinvesteringar höga i energisektorn. Utredningens analys visar hur stor kostnadseffekten av lägre räntor är för lönsamhetsbedömningen.

Utredningen tar upp denna utmaning och nämner några möjliga åtgärder för att hantera den, men utreder dem inte. Det är också ett av de viktigaste områdena som tas upp i den så kallade Dillénutredningen (Fi 2023:F) om finansiering av ny kärnkraft. Enligt Elmarknadsutredningens analys minskar kostnaden för alla kraftslag avsevärt när kapitalkostnaden minskar. Med tanke på osäkerheten kring framtida efterfrågan och dess påverkan på elpriserna, tillsammans med riskfaktorn som är förknippad med sådana investeringsbeslut, är lönsamheten tveksam för enskilda anläggningar vid höga kapitalkostnader för alla kraftslag år 2035. Det gäller även investeringar som ersätter befintliga anläggningar.

Energiföretagen bedömer därför att olika åtgärder för finansiering av ny elproduktion som matchar efterfrågan bör utredas tillsammans med konkreta förslag på åtgärder. Dillénutredningens lösning för finansiering erbjuder en balanserad strategi för att minska de samhällsmässiga kostnaderna för

³ <https://second-opinion.se/mankalaprincipen-grundbult-for-finsk-karnkraft/>

elektrifiering och bör beaktas i samband med andra infrastrukturprojekt. Dessutom bör den vägas mot andra sätt att minska finansieringskostnaderna, inklusive kreditgarantier.

1.3 Flexibilitet med längre uthållighet i södra Sverige

Vi anser att frågan om finansiering av uthållig flexibilitet, såsom storskalig lagring som håller sig över en längre period, bör behandlas i samband med den bredare diskussionen om investeringar i elproduktion och en utökad överföringskapacitet. Utredningen identifierar själv behovet av kompletterande lösningar för flexibilitet. Kraftsystemets förmåga att vara flexibelt är en fråga om huruvida kapitalintensiva investeringar kan ske när de behövs, och dess bredare ekonomiska effekter på elmarknaderna.

Kortsiktig flexibilitet och lagring

Energiföretagen bedömer, i linje med utredningen, att med tanke på den snabba tekniska utvecklingen av batterier under de senaste åren, kommer kortsiktiga energilagringsbehov (med några timmars drifttid) sannolikt att tillgodoses på marknadsmässiga grunder. Som en del av den mer systematiska planeringen av kraftsystemet bör fördelarna med batterianslutningar på specifika platser i nätet identifieras och prissignaler tydliggöras för att säkerställa att investeringar i kortsiktig energilagring utvecklas i rätt takt och på rätt platser.

Behovet av stöd till lagring med längre uthållighet i södra Sverige

Långvarig eller mer uthållig energilagring innebär andra utmaningar. Med tanke på begränsningarna i överföringsnätet inom Sverige, är energilagring från vattenkraft ofta begränsad. Tillgången till energilagring för att öka flexibiliteten i södra Sverige är därför ett viktigt fokusområde för planering. Inte bara för att minska belastningen på överföringssystemet från norr till söder vid systemstress, utan också ur ett beredskapsperspektiv och för behovet av att bygga motståndskraft, såsom ö-driftförmåga i södra Sverige, vilket utredningen också identifierar⁴.

Sådana projekt är ofta mycket kapitalintensiva, i likhet med andra stora infrastrukturprojekt, och är därför mer sårbara för osäkerhet och finansiella risker. Till detta hör en kannibaliseringseffekt där ökade investeringar minskar intjäningsförmågan för andra investeringarna, liknande vindkraftens inverkan, men i motsatt riktning. Denna oro har uttryckts av både kraftproducenter och industriella konsumenter som väljer att inte investera i storskalig mekaniskt-, termiskt eller vätgaslagring på grund av denna risk. Detta innebär att en optimal avkastning på investeringar för både vindkraft och långsiktig lagring är svår att uppnå.

Utredningens analys om lönsamhetsförmågor antar en stor del flexibilitet i systemet, och pekar på att kortsiktig lagring inte räcker för att bemöta vindkraftens

⁴ Många alternativ finns tillgängliga för att erbjuda denna kraftsystemflexibilitet, inklusive pumpkraft, lagring av vätgas när nya industrier utvecklas, termiska lagringslösningar och värmelagring. Till exempel investeringar i elpannor och bränslediversifiering för att förbättra effektiviteten i hur kraftvärme kan stödja planeringsförmågan i kraftsystemet.

behov av lagring. Om man tar bort antagandet, det vill säga om vi inte lyckas med att bygga ut tillräckligt uthålliga energilager i tid är risken stor att lönsamheten från väderberoende produktion minskar markant. Det är därför som Finland, Storbritannien, Frankrike, Italien och Tyskland bland annat utvecklar stödsystem riktade mot flexibilitet och långvarig energilagring. Energiföretagen bedömer att Sverige borde analysera behovet av sådana lösningar och om möjligt föreslå konkreta åtgärdsförslag.

Energiföretagen anser även att lägre eller avskaffad energiskatt på el för flexibla resurser borde undersökas med syftet att effektivisera energilagring och användning. Vi anser att en åtgärd som bör genomföras är en temporärt nedsatt energiskatt på el för elpannor och värmepumpar i fjärrvärmeverksamhet som skulle bidra till stora systemnyttor, vilket Energiföretagen hemställt om hos regeringen.

1.4 Riskavlyft – hur minskar man risk i elektrifiering?

Energiföretagen bedömer att, när det gäller riskavlyft som bidrar till elektrifiering, borde regeringen skyndsamt tillsätta en ny utredning som är riktad mot investerings- och takttningsproblematiken⁵. Alternativt borde regeringen utgå från befintliga analyser eller modeller som fungerar i andra länder. Det är dock centralt att alla alternativ utvärderas ordentligt i olika kombinationer som tar hänsyn till hur de påverkar varandra. Frågor som inte har en strategisk påverkan på elmarknadens utformning och investeringsproblematiken borde inte ingå i samma analys eller utredning.

En sådan utredningen eller analys borde utvärdera, och fokusera på, åtgärder som förbättrar elmarknadens förutsättningar att bidra till Sveriges elektrifiering och våra högt ställda energi-, klimat-, närings- och säkerhetspolitiska mål, och uppfylla visionen för hur Sverige ska elektrifieras. En analys av konkreta åtgärder så som riskavlyft inklusive, men inte begränsat till, energiköpsavtal, icke-fossilt flexibilitet stöd och finansieringsstöd, borde ingå, tillsammans med förslag på åtgärder som kan säkerställa efterfrågan från nya elintensiva industrier. Elförsörjningsrådets roll i marknadskoordinering borde utvecklas och tydliggöras.

Med detta sagt borde åtgärder från andra utredningar implementeras skyndsamt för att ge mer stabilitet för investeringar, inklusive Padronutredningen (KN2023/04160), Värdet av Vind (SOU 2023:18), Tillståndsprövningsutredningen (SOU 2024:98), och Vindkraft i havet (SOU 2024:89).

⁵ Det vill säga, utbyggnaden av elproduktion och -efterfrågan borde hänga ihop

2 Finansiella marknader

Energiföretagen anser att en väl fungerande börshandel med god likviditet och transparens är central för elderivatmarknaden och den bilaterala handeln. Vi stödjer utredningens förslag att fortsätta med Svenska kraftnäts EPAD-auktioner och anser att projektet bör utökas. Vi stödjer även utredningens förslag om att införa en beredskap för statliga kreditgarantier i krissituationer och tillstyrker förslaget om samarbete mellan myndigheter och branschen i likviditetsfrågor.

Energiföretagen betonar vidare att myndigheterna måste beakta både de marknadsförändringar Svenska kraftnät har genomfört, och de strukturella fysiska förändringar som kraftsystemet genomgått de senaste åren. Myndigheterna bör ta större hänsyn till hur de förändringarna påverkar de finansiella marknaderna innan de tar beslut om ytterligare åtgärder.

En väl fungerande börshandel med god likviditet och transparens är central för elderivatmarknaden, men även för den bilaterala handeln (ex. PPA-marknaden). Under de senaste åren har dock regulatoriska förändringar, marknadschocker och tekniska skiften bidragit till en mindre transparent marknad i en tid där behovet av stabila och öppna handelsplatser är större än någonsin. Energiföretagen menar att myndigheterna har ett stort ansvar för att säkerställa funktionella finansiella marknader och säkerställa elmarknadens funktion.

2.1 Nytt förhållande mellan finansiella marknaden och kraftsystemet

Under de senaste åren har kraftsystemet förändrats i stor utsträckning. Framför allt har elproduktion i södra delarna av Sverige ersatts av produktion i norra delarna av Sverige samtidigt som överföringskapaciteten i stamnätet inte har ökat i takt med produktionsförändringarna⁶. Det har medfört ökade prisskillnaden mellan norr och söder.

Därför har områdesrisken ökat under perioden och därmed minskat relevansen av systempriskontraktet, vilket tidigare varit det kontrakt som samlat mest likviditet enligt utredningens redogörelse. För aktörer innebär det att förutsättningarna att få en god prissäkring har minskat. Marknaden har blivit mer fragmenterad eftersom relevansen i små relativt illikvida områden ökar och relevansen för systempriskontraktet minskar.

Energiföretagen menar att myndigheter måste beakta detta vid analyser av den finansiella marknaden. Det är inte samma kraftsystem som 2016 när de tre av utredningen beskrivna händelserna som påverkade den finansiella marknaden inträffade. Således kan man inte bara se till åtgärder som ska avhjälpa problem kopplade till dem.

⁶ [Elsystemets stabilitet](#)

Energiföretagen stödjer utredningens förslag att Svenska kraftnäts auktionering av EPADs bör fortsätta. Föreningen menar dock att det pågående projektet behöver utökas till att gälla alla svenska elområden. Dessutom är det önskvärt med utökade volymer och längre tidshorisonter.

Vidare ser Energiföretagen det som positivt att svenska myndigheter samarbetar med andra nordiska myndigheter för att stärka dialogen med branschen. Energiföretagen stödjer utredningens förslag om att införa en beredskap för statliga kreditgarantier, liknande den som beslutades i samband med energikrisen 2022. Garantins utformning bör ej vara permanent utan anpassas efter rådande förutsättningar som utredningen föreslår.

Energiföretagen instämmer i utredningens förslag att svenska myndigheter bör undersöka möjligheterna för fler banker att bli godkända för att ställa ut bankgarantier till Nasdaq Clearing. Likaså att arbeta för att undanröja omotiverade begränsningar för en bredare användning av bankgarantier samt att Sverige bör uppmärksamma frågan om förlusttäckning för clearinghus till ESMA⁷.

2.2 Mer aktiv roll för Svenska kraftnät

Energiföretagen anser att regeringen måste tydliggöra Svenska kraftnäts ansvar för att stödja elmarknadens funktion. Föreningen vill understryka vikten av att även genomföra fysiska åtgärder för att öka överföringskapaciteten mellan de svenska elområdena, då detta är avgörande för att minska prisskillnader och förbättra förutsättningarna för effektiv prissäkring på sikt. På kort sikt bör Svenska kraftnät även i större omfattning nyttja möjligheten att utnyttja flakshalsintäkter till att mothandla för att tilldela mer handelskapacitet till marknaden. Det skulle skapa bättre förutsättningar på marknaden, minska prisskillnaderna inom Sverige och förbättra likviditeten på den finansiella marknaden. Energiföretagen menar att Svenska kraftnät inte i tillräcklig utsträckning uppfyllt vad som stipuleras rörande användningen av flaskhalsintäkter för att optimera användningen av kapacitet mellan elområden⁸.

Införandet av flödesbaserad kapacitetsberäkning har skapat stor osäkerhet för marknadens aktörer vilket påverkar den finansiella marknaden negativt. Framför allt gäller detta de sekretessbelagda nätverkselementen. Förmågan att analysera och förstå nätets faktiska överföringsförmåga är central för tillförlitlig prisprognostisering och därmed för den finansiella marknadens funktion. En ökad transparens inom detta område skulle sannolikt bidra till att minska spridningen mellan köp- och säljkontrakt och därigenom stärka marknadens effektivitet.

Det kombinerade införandet av flödesbaserad kapacitetsberäkning och den automatiserade energiaktiverade mFRR-marknaden visar också de negativa konsekvenserna av små elområden. Det är därför av största vikt att Svenska kraftnät i deras uppdrag att göra en översyn av elområdena i Sverige inte bara

⁷ Betänkandet, kapitel 4.3, 4.6.1

⁸ Enligt artikel 19 i Elmarknadsförordningen ((EU) 2019/943)

beaktar konsekvenserna för dagen före-marknaden utan även övriga marknader, inte minst den finansiella marknaden.

3 Systemansvar

Energiföretagen tillstyrker i stora drag utredningens rekommendationer. Det är ett framsteg att ha mer tydlighet kring systemansvar och olika roller i kraftsystemet. Vi noterar däremot att utredningen föreslår fler lösningar som kräver ytterligare utveckling i form av regeringsuppdrag till myndigheter, utredningar, eller förhandlade avtal som är svårare för oss att bedöma innan vi har sett utfallet.

Vi anser att det är viktigt att energibranschen är nära inblandad i detta arbete för att säkerställa att lösningar som tas fram är effektiva och tar tillvara branschens erfarenhet.

För att möta framtida krav på överföring och distribution av el krävs en tydligare ansvarsfördelning i lagstiftningen, särskilt kring systemansvaret. Det innebär att nätföretag ska planera långsiktigt och arbeta proaktivt för att säkerställa kapacitet på ett samhällsekonomiskt effektivt sätt.

Energiföretagen tillstyrker därför i stort utredningens rekommendationer. Det är ett framsteg att ha mer tydlighet kring systemansvar och olika roller i kraftsystemet. Vi noterar däremot att utredningen föreslår fler lösningar som kräver ytterligare utveckling i form av regeringsuppdrag till myndigheter, utredningar eller förhandlade avtal som är svårare för oss att bedöma innan vi har sett utfallet. Vi anser att det är viktigt att energibranschen är nära inblandad i detta arbete för att säkerställa att lösningar som tas fram är effektiva och tar tillvara branschens erfarenhet.

3.1 Systemansvar - distributionsnät

Förtydligande av definitioner

Energiföretagen tillstyrker utredningens förslag att nya definitioner som motsvarar vad som finns i EU-lagstiftningen införs i ellagen gällande olika former av systemansvar och överföringsnät⁹. Vi anser att en harmonisering med EU-lagstiftningen är rätt väg att gå eftersom det underlättar förståelsen och minskar risken för olika tolkningar och missförstånd.

Förtydligande av systemansvar

Utredningen har funnit det svårt att i lagstiftning särskilja nätverksamhet och systemansvar¹⁰ och föreslår därför att alla lokal- och regionnät ska vara DSO utan någon särskild certifiering, vilket Energiföretagen tillstyrker. Vi har sett problem med en situation där vissa lokal- och regionnät skulle vara något annat, som vi inte vet vad det skulle vara för slags legalt subjekt. Vi anser att det följer av EU-lagstiftningen och praxis. Utredningen har resonerat på ett liknande sätt som vi har

⁹ Betänkandet kapitel 5.2 och 5.4

¹⁰ Betänkandet kapitel 5.2

gjort, det vill säga att DSO-rollen får tolkas i en svensk kontext och att utmaningar får lösas i regelverket och tillsyn.

Lämplighetsprövning för systemansvar

Utredningen föreslår att lämplighetsprövningen för systemansvar delas upp så att nätkoncession och nätverksamhet provas separat var för sig¹¹. Regeringen får meddela föreskrifter om hur lämpligheten för att utöva nätverksamhet ska provas.

Energiföretagen tillstyrker att en sådan lämplighetsprövning avseende att bedriva nätverksamhet genomförs frikopplat från prövning om koncession. Vi anser dock att en sådan lämplighetsprövning är relevant främst för nya aktörer. I det fall en befintlig DSO ansöker om till exempel en spänningshöjning i sin områdeskoncession är det rimligt att en övergångsbestämmelse införs som innebär att lämplighetsprövning inte behöver utföras ännu en gång.

Enstaka ledningar

Energiföretagen ställer sig positiv till utredningens förslag om att Energimarknadsinspektionen ska utreda regelverket för koncession i enlighet med utredningen. En sådan lösning ser vi skulle kunna motverka att nya ägare till enstaka ledningar, som inte utgör något system, tillkommer. I avvaktan på ändrade koncessionsregler anser vi att utredningens förslag är ett steg i rätt riktning, som delvis kan lösa problemen.

Energiföretagen anser däremot att förslaget utformning gör att problematiken riskerar att kvarstå i en icke obetydlig utsträckning. Detta eftersom det finns en begränsning till att överföringen endast får avse en koncernintern kund, när det i viss utsträckning finns flera olika ägare bakom en sådan anslutningspunkt.

Dessutom innebär förslaget att anslutningsplikten kvarstår, eftersom den med nuvarande lagstiftning är knuten till innehavet av nätkoncession. Om ytterligare en kund ansluts till ledningen kommer det alltså inte längre att handla om överföring till endast en koncernintern kund och som vi förstår det kommer innehavaren då att betraktas som en DSO, efter lämplighetsprövning. För att förslaget ska bli mer renodlat, anser Energiföretagen att det bör övervägas om inte anslutningsskyldigheten, utan några större konsekvenser, skulle kunna tas bort för sådana ledningar. Detta skulle dock kräva ett undantag i lagstiftningen, så att dessa ledningar inte längre omfattas av anslutningsskyldigheten trots att de har nätkoncession.

Subtransmission krav och finansiering

Idag finns det oklarheter i ansvaret för subtransmission avseende krav och finansiering. Energiföretagen stödjer utredningens förslag att Energimarknadsinspektionen bör ges i uppdrag att kartlägga de frågor och oklarheter som finns kopplade till subtransmission och beskriva problemen närmare¹². Vi anser dock att uppdraget även bör innehålla uppgiften till

¹¹ Betänkandet kapitel 5.4.4

¹² Betänkandet kapitel 5.5.4

Energimarknadsinspektionen att ta fram förslag på konkreta åtgärder för att lösa de problem som de identifierar.

Icke koncessionspliktiga nät

För att ytterligare förtydliga skillnaden mellan att inneha nätkoncession och att vara systemansvarig måste ett antal regleringsmässiga frågor utredas, exempelvis i fråga om hur berörda företag ska identifieras, vad som ska räknas som transport för annans räkning och hur rent nationella regler ska tillämpas på företag som inte har nätkoncession¹³.

Utredningen föreslår att Energimarknadsinspektionen ska utreda systemansvar för icke koncessionspliktiga nät men har inte gett en bedömning i frågorna. Energiföretagen tillstyrker förslaget. Det är bra att frågan utreds så att vi vet vilka regler som gäller. Dessutom bereds Energimarknadsinspektionen:s förslag om slutna distributionssystem för närvarande i Regeringskansliet som borde beaktas under uppdragets genomförande.

3.2 Systemansvar - transmissionsnät

Systemansvarig myndighet

Energiföretagen har ingen erinran mot utredningens förslag att Svenska kraftnäts roll som systemansvarig myndighet tas bort¹⁴. Vi förstår problematiken om överlapp mellan ellagens bestämmelse om systemansvarig myndighet och det EU-rättsliga regelverket för systemansvarig för överföringssystem.

Ledningar med spänning över 220 kV

Utredningen konstaterar att det idag ställs striktare krav på Svenska kraftnät än på andra aktörer att få nätkoncession för en ledning med en spänning om 220 kilovolt eller mer, eftersom den som söker nätkoncession ska lämna in en samhällsekonomisk lönsamhetsbedömning om ledningen ingår i ett överföringsnät. Utredningen föreslår att kravet på att lämna in en samhällsekonomisk lönsamhetsbedömning utökas till att gälla samtliga ledningar med en spänning om 220 kilovolt eller mer¹⁵.

Energiföretagen tolkar det som att utredningens förslag primärt motiveras av någon form av "rättviseskäl" snarare än att det finns konkreta behov av att sådana analyser utförs för alla ledningar på 220 kV eller mer. I avsaknad av en mer ingående sådan beskrivning kan inte Energiföretagen ta ställning i frågan.

Tillsynsansvaret för driftsäkerhet

Utredningens bedömning är att tillsynsansvaret för driftsäkerheten flyttas över från Svenska kraftnät till Energimarknadsinspektionen¹⁶. Utredningen har dock inte haft

¹³ Betänkandet kapitel 5.2.4

¹⁴ Betänkandet kapitel 5.3.7

¹⁵ Betänkandet kapitel 5.3.7

¹⁶ Betänkandet kapitel 5.3.7

möjlighet att närmare utreda konsekvenserna för berörda myndigheter. Därför lämnar utredningen inget förslag i denna del, utan endast en bedömning.

Energiföretagen tillstyrker förslaget. Vi ser dock en viss risk för brist både avseende resurser och kompetens hos Energimarknadsinspektionen i den här frågan, vilket bör utredas närmare. Det är kritiskt att tillsynsansvarig myndighet för driftsäkerheten har rätt kompetens för att säkerställa en adekvat hantering av en för systemets funktion så vital fråga.

3.3 Samarbete och ansvar mellan nätnivåer

Ansvarsfördelning kapacitetsbrist

Ansvarsfördelningen är oklar mellan olika nätägare vid kapacitetsbrist, och det här är en kritisk fråga för elektrifiering. Vad gäller till exempel om en kund vill ansluta till lokalnätet om kapacitet finns i lokalnätet, men inte i regionnätet? Vem ansvarar för att vidta åtgärder som kan möjliggöra anslutningen och vem har det ekonomiska ansvaret?

Utredningen anser att utgångspunkten ska vara att det är den nätkoncessionshavare som har den fysiska begränsningen i sitt nät som ska ha det ekonomiska ansvaret för att vidta åtgärder¹⁷. Utredningen föreslår att Energimarknadsinspektionen får i uppdrag att skyndsamt och i samråd med elnätsbranschen närmare utreda utformningen av en eventuell lagreglering av ansvaret för att åtgärda kapacitet i överliggande nät.

Energiföretagen delar utredningens bedömning att det ska vara den nätkoncessionshavare som har den fysiska begränsningen i sitt nät som ska ha det ekonomiska ansvaret för att vidta åtgärder som undanröjer kapacitetsbristen. Energiföretagen bedömer det som angeläget att en sådan utredning kommer till stånd så snart som möjligt. Det är viktigt att påpeka att det är det ekonomiska ansvaret som står i fokus. Däremot bör det vara fullt möjligt att problemet rent tekniskt kan lösas i någon annans nät när det är mer kostnadseffektivt. Vi uppskattar särskilt att uppdraget ska ske i samråd med elnätsbranschen och att det ska bedrivas skyndsamt. Detta då osäkerhet i den här frågan skapar bekymmer i samband med anslutning av nya kunder, samtidigt som det är angeläget att anslutning till elnätet underlättas.

Avtal mellan direktansluten DSO och Svk

Utredningen föreslår DSO:er som är direkt anslutna till ett överföringsnät (det vill säga regionnät) ska ha avtal med Svenska kraftnät omfattande metoder för driftsäkerhetsgränser, driftsäkerhetsanalys och avbrottskoordinering mellan systemansvariga¹⁸. Skulle avtalsparterna inte komma överens om hela eller delar av innehållet ska Energimarknadsinspektionen fastställa avtalet i de delar där parterna inte har kunnat enas.

¹⁷ Betänkandet kapitel 5.5.6

¹⁸ Betänkandet kapitel 5.5.6

Energiföretagen anser att en avtalslösning är ett acceptabelt förslag jämfört med en väldigt omfattande utveckling av lagstiftningen. Avtalets rättsliga status behöver dock analyseras djupare. Mot bakgrund av att Energimarknadsinspektionen kan bli involverade om parterna inte är ense, och ha en roll att bestämma innehållet i avtalen, kan det ifrågasättas om detta avtal verkligen ska vara ett rent civilrättsligt avtal som sen kan prövas av allmän domstol. Ett alternativ, som sannolikt är att föredra, skulle vara att det i stället hanteras som ett förvaltningsrättsligt prövningsärende om parterna är oense. Denna fråga bör utredas vidare så man undviker att dessa frågor kan komma att prövas både förvaltningsrättsligt och civilrättsligt.

Energiföretagen ser även en viss risk för att liknande avtal kommer att krävas även mellan DSO/DSO, vilket skulle kunna innebära omfattande administration för DSO:er som ska teckna avtal nedåt i systemet med ett stort antal övriga DSO:er. Om avtalsenliga skyldigheter uppåt i systemet kräver avtalstecknande nedåt i systemet kan den DSO som är mittemellan hamna i en besvärlig situation, då ingående av avtal endast bygger på frivillighet. Energiföretagen anser att detta bör undvikas genom att avtalen endast reglerar vad som krävs av DSO:er på de högre spänningarna direktanslutna till överföringssystemet.

Energiföretagen konstaterar att det saknas en kostnadsnyttoanalys för samordningen i dagsläget. Vi är för att problematiken formaliseras genom den här typen av avtal, men det är viktigt att det sker på en realistisk grund där omfattningen motsvarar nyttan.

Samarbete mellan TSO och DSO

Utredningen föreslår att lagstifta om att TSO och DSO formaliserat och kontinuerligt ska samarbeta i syfte att säkerställa en säker drift, ett effektivt utbyte av information samt en samordnad planering och utveckling av sina nät¹⁹. De systemansvariga bör gemensamt ta fram och fastställa rutiner för samarbetet. Om de systemansvariga inte kan enas bör Energimarknadsinspektionen kunna fastställa rutinerna.

Energiföretagen tillstyrker förslaget. Rent generellt anser vi att samarbete är eftersträvänsvärt och att det är en god ordning som ger bra förutsättningar för att komma fram till bra lösningar som fungerar för alla parter. Dessutom är samarbete i stor utsträckning reglerat genom EU-rättslig lagstiftning. Vi har ingen erinran mot att det även införs en generell sådan bestämmelse i ellagen. Vi ser att ett sådant samarbete krävs även DSO:er emellan, men lagförslaget är lite oklart i detta hänseende.

¹⁹ Betänkandet kapitel 5.5

4 Värdering av systemnyttor

Energiföretagen instämmer med utredningens bedömning att leveranssäkerhet är ganska hög i Sverige men att ytterligare åtgärder kan förbättra den.

Vi tillstyrker förslaget att tillsätta en statlig utredning med syfte att tydliggöra ansvarsförhållandena inom elberedskap, och förslaget att se över och stärka regelverk kopplat till ö-drift, dödstart och återuppbyggnad av elsystemet. Hur finansiering ska fungera bör särskilt utredas. Vi delar utredningens bedömning att Energimarknadsinspektionen bör utreda och förtydliga rörande villkorade avtal och vad som menas med samhällsekonomiskt motiverade åtgärder för kapacitetsbrist.

Energiföretagen delar däremot inte utredningens koppling mellan nättarifferna och nätnyttoersättningen och menar att nätnyttoersättningen bör kvarstå.

Energiföretagen tillstyrker utredningens förslag att införa ekonomisk ersättning för mekanisk rotationsenergi. Föreningen menar dock att ersättningen bör utgå inte bara under perioder då snabb frekvensreserv (FFR) aktiveras, och kostnaden för ersättningen borde fördelas mellan alla länder i nordiska synkronområdet.

4.1 Samhällsekonomisk effektiv elförsörjning

Beredskap för kriser

Utredningen konstaterar att ansvaret för beredskapsåtgärder kopplade till elförsörjningen är fördelat på många aktörer. Energiföretagen ställer sig bakom utredningens förslag om en ny utredning som tydliggör ansvarsförhållandena. Den nuvarande uppdelningen mellan EU-regler och svensk elberedskapslag skapar oklarheter, vilket försvårar samordning och planering. För att möta framtidens elsystem med högre elförbrukning och decentraliserad produktion krävs strategisk planering och rätt dimensionerade resurser.

Energiföretagen tillstyrker även förslaget att utreda hur funktionskraven kan harmoniseras inom observerbarhetsområdet.

Kostnadseffektivitet vid nyanslutningar

Flera nätföretag och potentiella nätkunder vittnar om långa ledtider för nätanslutning och att det har uppstått köbildning på flera platser i landet. Detta riskerar att hämma samhällets energiomställning och ekonomiska utveckling. Anslutningsplikten för elnätsföretag är skärpt sedan 2022 och även om ledig kapacitet saknas får en begäran om anslutning inte nekats förrän andra samhällsekonomiskt motiverade åtgärder annat än förstärkning av elnätet har prövats. Exakt vad som krävs för att detta ska anses vara uppfyllt anses av elnätsbranschen vara oklart.

Därför delar Energiföretagen utredningens bedömning att det kan vara motiverat att i lagstiftningen förtydliga vad som menas med samhällsekonomiskt motiverade åtgärder för att hantera kapacitetsbrist²⁰. Föreningen menar dock att utredningen inte presenterar någon uttömmande förklaring. Kan det exempelvis vara högre risk med flexibilitetslösningar än med nätutbyggnad, som inte tas hänsyn till nu? Vad menas mer exakt med "den periodiserade kostnaden"? Det bör vara både avskrivning och avkastning som avses, men avkastningen kommer ju variera över tid beroende på beslutad WACC för respektive period.

Likaså finns en del frågetecken kring hur kostnaden för den alternativa lösningen fastställs och vad som omfattas. Vad avses till exempel med tillkommande kostnader? Att de periodiserade kostnaderna för "att stärka transportkapaciteten" (som väl får tolkas som periodiserade kostnader för erforderlig nätförstärkning) bedöms vara rimligt att lägga till grund för vad som anses vara samhällsekonomiskt motiverat, anser även Energiföretagen vara en rimlig utgångspunkt. Att kostnader ska bäras av den anslutande kunden, vilket i vissa fall innebär det underliggande nätet, är i sig rimligt. Det som dock saknas är ett förtydligande om att det som avses rimligen är den kunds specifika delen av den totala kostnaden, i enlighet med etablerad praxis.

Energiföretagen tillstyrker att Energimarknadsinspektionen utreder vad som menas med samhällsekonomiskt motiverade åtgärder för att hantera kapacitetsbrist. I en sådan utredning bör det klargöras även vilka slags åtgärder som förväntas utredas och att villkorade avtal inkluderas i sammanhanget.

4.3 Anskaffning av förmågor

De systemansvariga har flera möjligheter att säkerställa tillgängligheten på förmågor vilket kan påverka det ekonomiska värde som en systemansvarig tillmäter ytterligare systemnyttor. Möjliga ersättningsformer för en systemnytta bör härledas utifrån vilka förmågor som behövs för en trygg elförsörjning, och dess värde för systemet, samt de rättsliga och praktiska förutsättningarna för hur de kan säkras.

I sammanhanget är det dock på sin plats att påpeka att en del förmågor gynnar hela det nordiska kraftsystemet, det bör därför tydliggöras hur kostnaden för dessa förmågor också fördelas inom Norden.

Harmoniserad och tydliga kravställningar

Energiföretagen delar utredningens bedömning att det är viktigt med en balanserad kravställning mellan de krav som ställs nationellt och de som ställs på EU-nivå och som harmoniserar inom synkronområdet men också med resten av EU. Det finns stor risk att investeringar annars kommer att ske utanför Sverige om kravställningen är otydlig, omotiverad eller alltför nationell vilket kan leda till högre kostnader.

²⁰ Betänkandet, kapitel 6.3.3

Om de nationella kraven i allt för hög utsträckning avviker från vad som är norm på den globala marknaden kan det bli kostsamt för leverantörer att absorbera ²¹. I förlängningen kan detta leda till minskad konkurrens och ökade kostnader för anslutning och – i förlängningen – högre elpriser.

Marknadsbaserad anskaffning

Utredningen konstaterar att det finns utrymme att utveckla incitamenten för de systemansvariga att upphandla tjänster som kan leda till en effektivare användning av det befintliga elnätet²². Energiföretagen tycker det är positivt att man utvecklar incitamenten för marknadsbaserad anskaffning, speciellt om det finns en förväntan att DSO:er i större utsträckning ska användas sig av marknadsbaserad anskaffning.

Detta måste då även återspegla sig i incitamenten för intäktsregleringen. Vi vill poängtera vikten av att det ska vara den mest ekonomiskt effektiva lösningen som väljs då konstaderna normalt belastar kundkollektivet. När det gäller kundspecifika kostnader gäller givetvis kundens önskan och betalningsvilja för val av åtgärd.

Energiföretagen tycker att Energimarknadsinspektionen även bör säkerställa att incitamentsersättningen i intäktsregleringen vid marknadsbaserad anskaffning av tjänster ska vara i paritet med avkastningen man får när man investerar i anläggningstillgångar.

Villkorade avtal för ett mer effektiv nätutnyttjande

Villkorade avtal lyfts av flera nätföretag fram som ett planeringsverktyg för att främja ett effektivt nätutnyttjande i en framtid med stor osäkerhet kring hur den faktiska sammanlagda belastningen i elnätet kommer att utvecklas i framtiden. Därför tillstyrker Energiföretagen utredningens förslag att Energimarknadsinspektionen ska utreda och förtydliga villkorade avtal.

Föreningen vill dock påpeka att frågan redan är aktuell genom implementering av ändringar i elmarknadsdirektivet (EMD). Det bör tydliggöras i uppdraget till Energimarknadsinspektionen hur de ska förhålla sig till promemorian, *Förbättrad utformning av EU:s elmarknad*, som har varit på remiss och är under beredning på Regeringskansliet.

Energiföretagen har i remissvar framfört bland annat att villkorade avtal har stark koppling till ellagens krav om anslutningsskyldighet och möjliga avsteg från denna skyldighet. Ett förtydligande av samhällsekonomiskt motiverade åtgärder borde göras så att bland annat flexibel nätanslutning tas med som en sådan åtgärd. Energiföretagen ifrågasätter därför bedömningen i promemorian att reglering i lag inte är nödvändig för flexibel nätanslutning. När det gäller effektreglersystem har Energiföretagen i remissvaret även ställt sig frågande till om det behövs en föreskrift och att utformning av eventuell certifiering bör återspegla de nödvändiga villkoren med minimal administrativ börda.

²¹ Betänkandet, kapitel 6.4.2

²² Betänkandet, kapitel 6.4.3

Angående utredningens skrivning om att villkorade avtal kan ha en negativ inverkan på flexibilitetsmarknader så vill Energiföretagen peka på att nyttan av villkorade avtal kan vara större än den negativa påverkan på flexibilitetsmarknader. Det är utan tvekan så att flexibilitetsmarknader är bra och nödvändiga, men det innebär inte att det alltid är det bästa verktyget, beroende på tid, plats och kostnader. Ambitionen bör vara att flexibilitetsmarknader och villkorade avtal kan samexistera som möjliga lösningar i en kapacitetsbristsituation. Energiföretagen tycker att det är bra att frågan om permanenta villkorade avtala ingår i Energimarknadsinspektionen:s kommande uppdrag.

Nätnyttoersättning

Utredningen föreslår att avveckla nätnyttoersättningen vilket motiveras med att kunder riskerar att belönas dubbelt genom nätnyttoersättningen såväl som genom tarifferna²³.

Energiföretagen är inte eniga med utredningen. Vi delar inte utredningens bild avseende en sådan koppling till nättarifferna. Vi menar att det är två skilda funktioner med olika syfte och regelverk. Vi anser därför att nätnyttoersättningen bör kvarstå. Det som kan vara befogat är en översyn av hur värdet av nyttan fastställs. Förslaget att avskaffa den är drastiskt och kräver konsekvensanalys. Utredningens förslag går också i motsatt riktning i förhållande till förslaget i Energimyndighetens fjärr- och kraftvärmestrategi (ER 2023:27) om att ta fram en mer ändamålsenlig nätnyttoersättning

Dessutom kan vi nu se i lagrådsremissen *Regelverket för framtidens el-och gasnät* att Regeringen gör en liknande bedömning. Där framgår bland annat regeringens uppfattning att *“Slutsatserna i Tysklandsdomen bör dock inte dras så långt att en nationell reglering om ersättning till elproducenter för viss nätnytta de tillhandahåller anses påverka tillsynsmyndighetens befogenhet att besluta om nätavgifter enligt kriterierna i EU-rätten.”*. Med den uppfattningen, som Energiföretagen delar, är den enda rimliga slutsatsen att bestämmelserna om nätnyttoersättning bör kunna stå kvar i ellagen.

4.5 Förbättrade stödtjänstmarknader

Utredningen konstaterar att stödtjänstmarknaden i huvudsak fungerar väl, men kan fortsätta utvecklas²⁴. Behovet av snabba reserver som FFR har ökat där andel rotationsenergi har minskat, och Svenska kraftnäts satsningar på dynamiska FFR-produkter samt skärpta tekniska krav vid nyanslutningar är positiva. Batterilager och flexibilitetsresurser har sänkt kostnaderna och står nu för en betydande andel av kapaciteten.

Energiföretagen delar utredningens bedömning att dagens korta kontraktshorisonter skapar osäkerhet för investeringar i flexibilitet och att ökad transparens och långsiktiga prognoser behövs för att stimulera nya investeringar och trygga ett robust elsystem.

²³ Betänkandet, kapitel 6.4.5

²⁴ Betänkandet, kapitel 6.5

Föreningen tillstyrker utredningens förslag att införa ekonomisk ersättning till anläggningsägare som levererar mekanisk rotationsenergi under perioder då snabb frekvensreserv (FFR) aktiveras, för att bättre spegla den systemnytta dessa resurser bidrar med. Vi vill dock tillägga att ekonomisk ersättning till anläggningsägare som levererar mekanisk rotationsenergi bör utgå inte bara under perioder då snabb frekvensreserv (FFR) aktiveras utan så snart dessa handlas upp. Så kallad momentan svängmassa levererar den högsta kvaliteten på motsvarande funktion varför den bör ersättas under alla tillfällen då FFR bedöms ha ett värde, det vill säga handlas upp.

Däremot bedömer vi att en sådan ersättning borde vara implementerad på nordisk nivå för att dela kostnader och incitament över hela synkronområdet, där fördelarna uppstår. Den rotationsenergi som upprätthåller driftsäkerheten i det nordiska kraftsystemet är en gemensam systemresurs. Det innebär att dess värde och kostnad inte kan förstås enbart utifrån nationella behov eller aktörers insats – utan måste ses i ljuset av det gemensamma ansvar som följer av ett synkroniserat system. Förslaget att i praktiken införa ett ensidigt svenskt ersättningssystem för en nordisk systemfunktion riskerar därför att leda till ytterligare asymmetrier mellan länderna, där svenska elanvändare får bära en oproportionerlig kostnad för att betala för nyttan i andra nordiska länder.

Föreningen stödjer utredningens förslag att publicera marknadsinformation närmare driftskedet då det vore önskvärt ur marknadssynpunkt. Realtidsinformation är en förutsättning för rätt prissignaler och incitament för flexibilitet. Detta är ett utvecklingsområde och det finns goda exempel från våra grannländer som Svenska kraftnät skulle kunna dra nytta av.

Energiföretagen instämmer i utredningens bedömning av vikten av att Svenska kraftnät regelbundet publicerar långsiktiga prognoser om behovet av balanseringstjänster, för att minska osäkerheten kring framtida intäktsflöden och därmed underlätta investeringar i nya flexibilitetsresurser. Harmonisering och samordning av nya stödtjänster och ersättningsformer inom det nordiska synkronområdet lyfts fram som avgörande för att marknaden ska vara effektiv och konkurrensneutral.

Implementering av marknadsreformer

Utredningen har, av naturliga skäl, inte behandlat den senaste förändringen av stödtjänstmarknaden. Sedan införandet av mFRR EAM den 4 mars har reglermarknaden präglats av mycket höga obalanspriser och kraftigt ökad volatilitet. Även om vi avstår från att kommentera detta i detalj, vill vi understryka att regulatoriska förändringar på reglermarknaden kan medföra betydande risker för marknadsaktörerna.

Energiföretagen inser att implementeringen av nya regelverk har gjort en tidigare välfungerande marknad betydligt mer riskfylld. Med flödesbaserad kapacitetsberäkning har överföringskapaciteten mellan elområden minskat, vilket innebär att obalanser i högre grad måste hanteras lokalt. Detta leder till att elområden med få reglerbara resurser blir särskilt utsatta för höga obalanspriser,

och att områden med reglerbara resurser inte kan delta i marknaden och stötta systemet i samma utsträckning. Allt detta utan en stor ändring i det fysiska kraftsystemet.

Energiföretagen bedömer att utöver den ökade ekonomiska risken för marknadsaktörer innebär situationen även en risk för framtida investeringar i ny elproduktion och elintensiv industri, då osäkerheten kring obalanspriser kan avskräcka investeringar. Konsekvenserna av hur mFRR EAM har implementerats är därmed betydande.

Mot denna bakgrund vill Energiföretagen särskilt understryka vikten av att myndigheter säkerställer att EU-regelverk som implementeras i Sverige är anpassade till svenska förhållanden. Energiföretagen betonar även att det är avgörande att noggranna konsekvensanalyser genomförs i nära dialog med branschen innan nya regelverk införs, för att undvika negativa effekter på marknadens funktion och investeringsklimat. Detta gäller inte minst i samband med det uppdrag som Regeringen givit Svenska kraftnät att analysera förutsättningarna att ändra den nuvarande svenska elområdesindelningen.

Föreningen menar också att resultatet av införandet av flödesbaserad kapacitetsberäkning i kombination med mFRR EAM motiverar en uppföljande konsekvensanalys.

BSP-rollen

Utredningen föreslår att ellagen ändras så att rollerna, balansansvarig part och leverantör av balanstjänster, införs separat med tydliga hänvisningar till EU-förordningar²⁵. Ansvarsfördelningen mellan rollerna bör förtydligas, särskilt kring rapportering och avräkning, för att skapa en mer transparent, konkurrensneutral och effektiv balansmarknad där fler aktörer kan delta.

Energiföretagen menar att utredningen inte har identifierat de risker som finns i samband med införandet av BSP-rollen och oberoende aggregatorer. Energiföretagen ser stora brister i den beräkningsmetod för kompensation som är under beredning hos Regeringskansliet. En väl fungerande kompensationsmodell är en viktig del för att inte snedvrida konkurrensen på marknaden. Med den föreslagna metoden bär inte aggregatorn de fulla kostnaderna av sitt agerande och elhandelsföretagen drabbas ekonomiskt. På längre sikt kommer dessa kostnader att föras vidare till kunderna. Föreningen menar därför att det är av största vikt att kompensationsmodellen justeras. En sådan justering bör ske i samråd med marknadens aktörer.

4.6 Kapacitetsmekanismer

Syftet med en kapacitetsmekanism i EU-rätten är att möjliggöra tillgång till kapacitet för att möta efterfrågan för att täcka de mest ansträngda timmarna upp till en samhällsekonomiskt effektiv nivå. Det finns flera olika typer av kapacitetsmekanismer för att uppnå detta mål. Utredningen fokuserade på det

²⁵ Betänkandet, kapitel 7.3

specifika målet om resurstillräcklighet för en sådan mekanism och drog slutsatsen att en riktad kapacitetsmekanism i form av en strategisk reserv för tillfället är tillräcklig för detta ändamål²⁶.

Energiföretagen anser att med tanke på den strategiska reservens målinriktade syfte att säkerställa resurstillräcklighet är utredningens bedömning korrekt. En strategisk reserv kommer att vara en ändamålsenlig mekanism för att säkerställa tillräckliga resurser i elmarknaden i enlighet med Sveriges tillförlitlighetsnorm under den kommande år.

4.7 Incitament för att hantera nätkapacitetsbrist i transporten av el

Elnätsavgifter

Nätavgiften är ett viktigt komplement till elpriset och spelar en central roll i att skapa incitament för ett effektivt utnyttjande av elnätet. Nätavgiften bör ge en kostnadsriktig, harmoniserad och förutsägbar avgiftsstruktur som speglar hur en nätkund kan bidra till att minska eller öka trängsel och nätförluster.

Energiföretagen delar inte till fullo utredningens uppfattning om elnätsavgifternas utformning och betydelsen av detta för ett effektivt utnyttjande av elnätet²⁷. Energiföretagen ställer sig frågande till om lokaliseringssignaler är förenliga med Elmarknadsförordningen samt ser ett antal praktiska frågeställningar så som hur man kan få acceptans från drabbade kunder av lokaliseringssignaler ur ett rättviseperspektiv, som behöver hanteras med en sådan förändring. Det bör också påpekas att kunderna har små eller inga möjligheter att påverka en sådan kostnad.

När det gäller nätavgifterna framför utredningen även en uppfattning om att energiavgiften har potential att utformas på bättre sätt. I den här delen är det lite oklart vad som egentligen avses. Föreningen konstaterar snarast det motsatta, nämligen att energiavgiften i elnätsavgiften enligt Energimarknadsinspektionens föreskrifter om utformning normalt kommer att utgöra endast en mycket liten del av kundens totala kostnad för elnätstjänsten. Enligt dessa föreskrifter ska en effektagift införas vilket även det är en förklaring till att en mindre del av totalkostnaden tas ut via energiavgiften. Energiföretagen ställer sig därför frågande till utredningens uppfattning om hur stor potential energiavgiften har i elnätsavgiften.

Lokal planerbarhet och investeringar omdirigering

Energiföretagen delar utredningens bedömning att hantering av nätkapacitetsbegränsningar kan kräva investeringar för att öka planerbarhet och flexibilitet på rätt platser i nätet och för att minimera behov risk för överbelastning av nätet. Detta kräver tillförlitliga långsiktiga investeringssignaler²⁸ och där behovet av ett stödsystem för icke-fossil flexibilitet borde utredas, som vi motiverar ovanför (del 1.3).

²⁶ Betänkandet, kapitel 6.6

²⁷ Betänkandet, kapitel 6.7.3

²⁸ Betänkandet, kapitel 6.7.4

4.7 Spänningsreglering och reaktiv effekt

Ekonomiska incitament för reaktiv effekt

Energiföretagen delar utredningens bedömning att nätföretagen bör använda flera samverkande åtgärder för att effektivt tillgodose behovet av reaktiv effekt²⁹. Svenska kraftnäts pågående arbete med att utveckla en ekonomisk ersättningsmodell för reglerbar reaktiv effekt är en positiv och viktig åtgärd. En sådan modell förväntas bidra till att det reaktiva effekt-utbytet i anslutningspunkten i större utsträckning prissätts i linje med den systemnytta den kan generera, vilket kan stärka aktörernas incitament att tillhandahålla denna tjänst. Tariffer lyfts fram av utredningen som en mer praktisk lösning än marknadsbaserade modeller, särskilt för spänningsreglering där lokalknäckpunkter är begränsade.

Energiföretagen ställer sig generellt positiva till att införa ekonomiska incitament för att hantera reaktiv effekt och spänningsreglering. Samtidigt finns det viss osäkerhet kring utformningen av Svenska kraftnäts ersättningsmodell. För att uppnå önskad systemnytta krävs att både nätföretag och producenter ges incitament att bidra. Vattenkraftens centrala roll i reglerförmågan betonas, där fortsatt drift är starkt beroende av att ekonomisk ersättning erbjuds.

4.8 Ö-drift och dödnätsstart

Utredningen anser även att Svenska kraftnät strategiskt bör granska återuppbyggnadsplanen för att säkerställa att nödvändiga åtgärder och förmågor är rätt lokaliserade och dimensionerade för ett förändrat säkerhetsläge³⁰. Översynen bör ta höjd för ett elsystem med 300 TWh elanvändning år 2045.

Energiföretagen stödjer utredningens förslag och anser att man bör se över och stärka regelverk, ansvarsfördelning och ersättningsmodeller kopplat till ö-drift, dödstart och återuppbyggnad av elsystemet. Nuvarande uppdelning mellan EU-regler och svensk elberedskapslag skapar oklarheter, vilket försvårar samordning och planering. För att möta framtidens elsystem med högre elförbrukning och decentraliserad produktion krävs strategisk planering och rätt dimensionerade resurser.

Energiföretagen anser även att hur en sådan ersättningsmodell ska finansieras bör utredas. Vi bedömer att lokal och regional ö-drift är en fråga om nationell säkerhet och beredskap och därmed i första hand borde finansieras genom statliga anslag.

²⁹ Betänkandet, kapitel 6.8.3

³⁰ Betänkandet, kapitel 6.9

5 Avskaffande av anvisningssystemet

Energiföretagen bedömer att utredningens förslag att avskaffa anvisningssystemet skulle kunna förbättra kundaktivitet och därmed konkurrens. I princip är vi positiva till detta.

Däremot måste det implementeras noggrant, och kommer att kräva resurser och tid som måste omprioriteras från andra områden i både elnäts- och elhandlares verksamheter. Utredningen underskattar arbetet som krävs och ger en alltför optimistisk tidsram. Vidare riskerar implementeringen att irritera kunder, och måste vara genomtänkt av myndigheter för att minimera risken.

Utredningen anger att det nuvarande systemet med anvisade elavtal snedvrider konkurrensen och innebär att det inte utses en tydlig sistahandsleverantör på ett rättvist, transparent och icke-diskriminerande sätt. För att ersätta anvisningssystemet föreslår utredningen att ett avtal måste tecknas för att elleverans ska ske. Utredningen föreslår vidare att flytt av elanvändare vid förlust av balansansvar och konkurs ska ske till sistahandsleverantören som är utsedd att vara leveransskyldig leverantör.

Energiföretagen är i huvudsak positiva till att inrätta ett system som bygger på att avtal ska tecknas innan leverans av el påbörjas. En modell som driver kundaktivitet är positivt för konkurrensen på elmarknaden och ligger väl i linje med den generella riktningen på energimarknaden där behovet av att kundernas aktivitet ökar betonas.

Föreningen anser dock att utredningens förslag är ambitiöst och kommer att bli krävande att genomföra i praktiken. Det kommer att kräva planering, tid och resurser som måste beaktas i regeringens beslut. Det kommer behövas resurser från andra delar av verksamheten om det ska prioriteras och genomföras på ett sätt som inte drabbar kunderna.

Det finns många aspekter att ta hänsyn till när en väl etablerad modell görs om i grunden. Avgörande för ett lyckat införande av en ny ordning är att kunden sätts i centrum och att kunderna upplever att det är enkelt att förstå vad de behöver göra i samband med in- respektive utflytt. Det faktum att det i mindre utsträckning kommer att finnas el i den bostad kunden flyttar till om kunden glömt att teckna elnäts- och elhandelsavtal kan lätt uppfattas som negativt och bidra till att kunderna istället tycker att det blivit en försämring på elmarknaden.

Energiföretagen anser att det svenska socialförsäkringssystemet är ändamålsenligt och i första hand bör vara det som ger skydd till kunder som saknar förmåga att betala för sin el. Socialförsäkringssystemet är dessutom ett väl inarbetat skyddsnät för utsatta kunder inte bara på elmarknaden utan sektorsöverskridande.

5.1 Kundfokus i implementeringen

Risk för minskad kundnöjdhet vid implementering

Energiföretagen anser att det är nödvändigt med en bred informationskampanj till allmänheten ifall utredningens förslag genomförs. Information behöver förmedlas dels om att det i fortsättningen krävs att kunden aktivt tecknar ett elhandelsavtal i samband med inflytt för att kunden ska få el, dels att det blir tydligt vad de kunder behöver göra som vid avvecklingen av anvisningssystemet har ett anvisat avtal. Energiföretagen vill betona att det inte kommer att vara tillräckligt att elhandels- och elnätsföretagen förmedlar information om det nya systemet, utan att det behöver komma information även från det allmänna så att en neutral avsändare informerar på ett enhetligt sätt till alla medborgare om att ett politiskt beslut lett till ett nytt system för hur man får tillgång till el vid inflytt.

Det är också viktigt att förmedla att det inte finns någon garanti för att kunderna de facto får ett lägre pris, vilket angivits som ett syfte med att avskaffa dagens anvisningssystem. Flera anvisningsleverantörer har idag samma prissättning på sina anvisade avtal som på till exempel sina ordinarie rörliga avtal. Enlig en uppskattning från branschaktörer har ca 30% av de anvisade kunderna idag ett pris som motsvarar elhandelsbolagets ordinarie rörliga avtal.

För att kunderna i största möjliga utsträckning ska bli nöjda med den nya modellen kommer det att vara nödvändigt att branschens aktörer har systemstöd för att kunna åstadkomma snabbt och enkelt avtalsingående och leveransstart. Det är viktigt att tillräcklig tid medges för att elhandels- och elnätsföretagens system och rutiner medger detta.

Risk för aggressiv marknadsföring

Den föreslagna modellen för elmarknaden kommer att innebära att samtliga elhandelsföretag behöver marknadsföra sig aktivt för att skaffa och behålla kunder. Energiföretagen räknar med att de flesta av marknadens aktörer kommer att sköta detta på ett kundvänligt och schysst sätt. På en marknad med fri konkurrens är det också en grundläggande förutsättning att aktörerna konkurrerar om kunderna. Det finns emellertid viss oro för att den nya modellen ska generera en mer aggressiv marknadsföring och i värsta fall också ge utrymme för oseriösa aktörer att locka till sig utsatta kunder. En sådan förflyttning skulle givetvis inverka negativt på förtroendet för elmarknaden.

Samtidigt är det nödvändigt att marknadens aktörer kan möta kunderna genom olika försäljningskanaler för att möjliggöra den kundaktivitet som krävs i den föreslagna modellen. Det blir en balansgång att i både ellagsregleringen och i annan reglering ge utrymme för elhandlarnas marknadsföring och försäljningskanaler och samtidigt se till att kunderna skyddas från oseriösa aktörer.

5.2 Sistahandsleverantör

Energiföretagen vill betona att sistahandsleverantören har en helt annan roll än en anvisningsleverantör. Sistahandsleverantören måste alltid finnas till hands och erbjuda avtal ur sitt ordinarie avtalsutbud till samtliga kunder med en förväntad

förbrukning om högst 100 000 kWh/år i ett visst elnätsområde. Sistahandsleverantören får emellertid per automatik ta emot en kundstock då elanvändares elhandelsföretag förlorat balansansvaret eller försatts i konkurs. Sistahandsleverantören utsätts i en sådan situation potentiellt för betydande likviditetsrisker.

Energiföretagen vill framhålla att sannolikheten för konkurs är som störst när elpriserna är höga (p.g.a. försämrade likviditet) vilket gör risken ännu större för sistahandsleverantören. Detta inkluderar att ta emot anvisade kunder som ej väljer elavtal eller elhandelsbolag vid övergången till det nya systemet 2027.

Energiföretagen anser att elhandelsföretag borde kunna säga nej till att ta rollen som sistahandsleverantör om detta skulle riskera elhandelsföretagets verksamhet. Eller att det åtminstone finns flera alternativa sistahandsleverantörer. Vidare anser vi att mot bakgrund av likviditetsrisken för sistahandsleverantör bör det övervägas att möjliggöra statligt likviditetsstöd samt att se över möjligheten för sistahandsleverantören att tillämpa tätare faktureringsintervall.

Energiföretagen ser med viss oro på att utredningen inte tydligt tar ställning till huruvida det ska vara tillåtet för sistahandsleverantören att ta ut förskott eller säkerhet av utsatta kunder. Utredningen anger att det även fortsättningsvis ska regleras genom de allmänna avtalsvillkoren. Samtidigt betonar utredningen att det kan vara en fråga från socialnämnderna huruvida det är lämpligt med möjlighet till förskott eller säkerhet vid beviljat bistånd. Energiföretagen anser emellertid att det är helt avgörande att sistahandsleverantörer, på motsvarande sätt som anvisade elhandlare har idag, ges möjlighet att kräva säkerhet eller förskottsbetalning från kreditsvaga kunder. Det bör stå helt klart att detta utrymme även finns i fortsättningen. Lämnar inte kunden vid avtalstecknandet säkerhet eller förskottsbetalning ska det inte åligga sistahandsleverantören leveransskyldighet eller kontraheringsplikt.

En helt annan aspekt kring sistahandsleverantör är att det enligt utredningens förslag årligen ska kontrolleras av elnätsföretagen vilka elleverantörer som har betydande marknadsandelar och därmed ska vara sistahandsleverantör i respektive nätområde. I områden där det finns två eller flera elhandlare med ungefär lika stora marknadsandelar finns det risk för att rollen som sistahandsleverantör återkommande växlar mellan olika elhandelsföretag.

Detta är visserligen som tidigare konstaterats inte samma sak som att byta anvisningsleverantör inom nuvarande system, i och med att ingen elhandlare tilldelas kunder automatiskt förutom vid konkurs/förlust av balansansvar i den föreslagna modellen. Det är dock ändå så att rollen som sistahandsleverantör rimligtvis innebär vissa särskilda överväganden och viss särskild administration etcetera. Därmed är det olyckligt om rollen ofta skiftar mellan olika elhandlare, som behöver bygga upp erfarenhet för att hantera rollen. Energiföretagen anser att det är mer rimligt att kontrollen av vilka leverantörer som har betydande marknadsandelar skulle kunna ske mer sällan, förslagsvis vartannat år.

5.3 Strukturförändringar på elmarknaden

Energiföretagen delar visserligen bilden att det potentiellt skulle kunna bli bättre konkurrens på elmarknaden om det inte finns en parallell anvisningsmarknad som dränerar den egentliga marknaden. Samtidigt kan en ny modell komma att påverka elmarknaden på sådant sätt att viss omstrukturering sker, vilket eventuellt kan motverka målsättningen att åstadkomma bättre konkurrens.

Det bör också beaktas att den föreslagna modellen skulle innebära att de aktörer som blir sistahandsleverantörer får fler kunder. Inte bara de skyddsvärda kunderna, utan alla kunder som inte gör ett aktivt val när perioden för övergångsbestämmelserna löper ut under 2027. Utredningen tycks anta att den kundgruppen inte kommer att vara särskilt stor. Energiföretagen tror emellertid att det kan vara betydligt fler än vad som antas, i och med att de befintliga anvisningskunderna är bevisat passiva.

5. 4 Övergångsbestämmelser och ikraftträdande

Utredningen föreslår att de anvisningskunder som inte gjort ett aktivt val av elhandelsföretag före den 1 juni 2027, kommer att flyttas över till en leveranspliktig sistahandsleverantör och erhålla elleverans av denne genom ett avtal med rörligt pris.

Föreningen anser emellertid att det finns flera argument som talar mot att en sådan ordning är att föredra jämfört med den som utredningen också övervägt, nämligen att dessa kunder istället stannar hos anvisningsleverantören. Det senare skulle kunna vara mer process-, administrations- och kundvänligt. Kunderna skulle då till exempel kunna flyttas över till rörligt avtal. På så sätt garanteras att dessa kunder inte kommer att få högre kostnader än vad de redan har, och kunderna stannar dessutom kvar hos en aktör som de uppenbarligen inte varit så missnöjda med att det varit skäl nog att byta elhandelsbolag. Kunden riskerar heller inte att ställas inför kreditprövning och eventuella (nya) krav på säkerhet/förskott.

Energiföretagen vill också peka på några praktiska detaljer som behöver hanteras vid ett eventuellt införande av den föreslagna modellen. En sådan är hur flytt av anvisningskunder till sistahandsleverantören ska gå till när tiden för övergångstiden är slut. Elnätsföretagen har inte information om vilka kunder som är anvisade vid tidpunkten för övergången. Elnätsföretagen anvisar kunder vid inflytt, elhandlares konkurs eller hävning, men vet inte vad som händer därefter. Många anvisningskunder tecknar avtal med en annan elhandlare, men många kunder tecknar också avtal med den anvisade elhandlaren ur dennas ordinarie avtalsutbud. Enbart elhandelsföretagen har den informationen. Det blir därför en "förtroendefråga" att alla elhandlare som är anvisningsleverantörer verkligen anmäler till elnätsföretaget vilka kunder som till slut ska flyttas till sistahandsleverantören.

Energiföretagen vill vidare fästa uppmärksamhet vid att det kan finnas motstridiga intressen kring att aktivera anvisningskunder innan anvisningssystemet tas ur bruk. Förhoppningsvis är det ett fåtal anvisade elhandelsföretag som tänker i sådana banor, men de facto kan det finnas elhandlare som inte ser något incitament för att

ge kunderna ett mer fördelaktigt avtal ur det ordinarie utbudet innan övergångsperioden löper ut. Samtidigt borde det vara i samtliga anvisade elhandlares intressen att tvärtom se till att säkra fortsatt leverans till anvisade kunder genom att ge dessa ett tillräckligt förmånligt erbjudande ur det ordinarie avtalsutbudet.

Utredningen har föreslagit att den nya modellen ska träda i kraft den 1 januari 2027. Energiföretagen menar att det är en alltför optimistisk tidplan. Det kommer att krävas omfattande system- och rutinförändringar för att genomföra ett förslag likt det utredningen lagt. Ändringar i lag och förordning kommer att behöva följas av ändringar i bland annat mätföreskrifter, Ediel-anvisningar och så vidare och därefter ska förändringarna ute hos aktörerna och genom systemleverantörernas försorg kunna genomföras. Det är dessutom en mycket stor mängd parallella förändringar som sker på elmarknaden just nu, där inte bara branschens aktörer utan även kunderna ska anpassa sig till en flora av nya tjänster, nya aktörer och nya krav. Energiföretagen anser att den första möjliga tidpunkten för att genomföra utredningens förändringsförslag i denna del är 1 juli 2028, men att även den tidpunkten kan behöva skjutas framåt.

6 Datahantering

Energiföretagen bedömer att framtidens elmarknad innebär ökande behov av informationsutbyte mellan olika aktörer på marknaden och vi är därför positiva till att Energimarknadsinspektionen får i uppdrag att ta fram förslag till ett nytt datahanteringssystem.

Energiföretagen vill dock poängtera att även om krav på central datahantering kan skapa nyttor för kunder, marknadsaktörer och myndigheter, kan det också få negativa konsekvenser i form av exempelvis ökande kostnader samt även innebära omfattande administrativa uppgifter för marknadsaktörerna i samband med införandet. Avgörande är också att säkerhetsfrågan hanteras till fullo. Energiföretagen ser det därför som centralt att branschen ges möjlighet att aktivt medverka i det fortsatta arbetet.

Utredningen pekar på behovet av att förbättra tillgången på data och effektivisera hanteringen av data i elmarknaden, och bedömer att detta är viktigt av flera skäl. Utredningen föreslår därmed att Energimarknadsinspektionen får i uppdrag att, i samråd med Svenska kraftnät och andra myndigheter, ta fram förslag till ett verktyg som på ett säkert sätt förbättrar tillgången till data i elmarknaden.

Energiföretagen delar bilden att framtidens elmarknad innebär ökande behov av informationsutbyte mellan olika aktörer på marknaden. Denna utveckling drivs dels av nya regelverkskrav, exempelvis krav på utformning av flexibilitetsmarknader, dels av marknadsaktörernas strävan att effektivisera processer och utveckla nya tjänster och kunderbjudanden. Här finns en stor potential att öka effektiviteten i kraftsystemet och att förbättra kundupplevelsen på elmarknaden genom exempelvis förbättrad datakvalitet, ökad transparens, enklare tillgång till data för nya energitjänster samt smidigare fullmaktshantering och leverantörsbyten. Vidare finns potential att förbättra myndigheternas statistik- och tillsynshantering. Energiföretagen är därför positiva till att Energimarknadsinspektionen får i uppdrag att ta fram förslag till ett verktyg som på ett säkert sätt förbättrar tillgången till data i elmarknaden.

Vi vill dock poängtera att även om krav på central datahantering kan skapa nyttor för kunder, marknadsaktörer och myndigheter, kan det också få negativa konsekvenser i form av exempelvis ökande kostnader samt även innebära omfattande administrativa uppgifter för marknadsaktörerna i samband med införandet. Avgörande är också att säkerhetsfrågan hanteras till fullo. Energiföretagen har därför följande rekommendationer till det fortsatta arbetet.

Nära samverkan med branschens aktörer är avgörande

Olika vägval vad gäller krav på datautbyte mellan marknadsaktörer kommer få stor påverkan på marknadsaktörernas processer, IT-system, kostnader, administrativa bördor med mera. För att säkerställa en väl fungerande lösning är det därför helt

avgörande att Energimarknadsinspektionens uppdrag utförs i nära samverkan med branschens aktörer.

Utgå från faktiska behov

Energiföretagen bedömer att uppdraget bör utgå från en tydlig behovskartläggning. Vilka möjligheter respektive problem är det som ska hanteras? Finns det befintliga eller kommande regelverkskrav som kräver, eller underlättas, av ett gemensamt verktyg för dataåtkomst?

En framtida lösning för datahantering bör vara kundfokuserad och syfta till att skapa så mycket nytta som möjligt för både kunder och marknadsaktörer. Lösningen bör bidra till en positiv marknadsutveckling för kunden med snabbare och effektivare processer.

Baserat på behovskartläggningen anser vi att ett antal funktioner i det tänkta verktyget bör definieras och utvärderas. Målsättningen bör inte vara en lösning som "löser allt", istället bör enbart de viktigaste funktionerna inkluderas i ett initialt skede.

Utifrån behovskartläggningen och de prioriterade funktionerna kan sedan olika möjliga lösningar definieras och utvärderas. Utredningen föreslår "ett *verktyg* som på ett säkert sätt förbättrar tillgången till data i elmarknaden". Vi förordar att själva verktyget inte i för tidigt skede slås fast att vara en specifik teknisk lösning utan istället utvärderas baserat på de identifierade behoven och funktionerna. Detta gäller exempelvis frågan om verktyget ska vara ett centralt *dataregister* eller ett centralt *datautbyte* mellan aktörerna via API:er enligt en standardiserad informationsmodell.

Fokus på kostnadseffektivitet

Omfattande IT-lösningar med många berörda aktörer är ofta förknippade med stora kostnader för investering, drift och utveckling. Kostnader uppstår både för den centrala lösningen och hos alla marknadsaktörer. Ett tydligt kostnadsfokus bör vara vägledande under hela förfarandet så att lösningen totalt sett blir så kostnadseffektiv som möjligt.

För att säkerställa att värdet av nyttorna överstiger kostnaderna bör kostnadsnyttoanalyser genomföras. Även alternativkostnaderna för att hantera motsvarande funktioner med dagens modell (Ediel) bör beaktas.

Vad gäller kostnadsfördelning bör grundprincipen vara att den part som erhåller nyttor även står för kostnaderna.

Nödvärdigt med fokus på säkerhet

Säkerhetshot är i dag en stor samhällsutmaning som påverkar såväl privata som offentliga organisationer. Energiinfrastrukturens helt centrala roll i samhället gör energiföretag extra utsatta. I takt med att hoten ökar så växer nu även kraven på effektiv hantering av informations- och cybersäkerhet från lagstiftare och tillsynsmyndigheter. Exempel på detta är NIS2-direktivet, säkerhetsskyddslagen samt nätkoden för cybersäkerhet. Att samla Sveriges alla elkunders mätdata på ett

och samma ställe innebär risker som behöver beaktas. Oavsett vilken form av central datahantering som föreslås kommer en robust och framtidssäkrad data- och informationssäkerhet vara avgörande att få på plats.

Beakta elnätsföretagens behov av kundkontakt

I takt med att samhället elektrifieras ökar antalet platser med kapacitetsbrister i elnätet. Detta innebär i sin tur att elnätsföretagets behov av kontakt med kunden ökar, till exempel när det gäller införande av tidsdifferentierade effektavgifter, flexibilitetsmarknader, villkorade avtal och elsäkerhetsfrågor. För elnätskunderna kan det därför få negativa konsekvenser om införandet av en central informationshantering leder till att elnätsföretagens kundkontakter minskar.

Beakta aktörernas administrativa arbete

Elnätsföretag är redan idag hårt belastade med nya regelverkskrav, ändrade marknadsbehov etcetera. Att införa en central informationshantering kräver administrativa resurser under förberedelsefasen och införandet. Detta behöver beaktas vid utformningen av lösningen samt även när det gäller hur införandeprocessen utformas.

Om data på elmarknaden

All form av central datahantering innebär kostnader, till exempel för den marknadsaktör som ska säkerställa att de har tillgång till efterfrågad data i rätt format, dataöverföring, datalagring, säkerhetsåtgärder för att skydda data etcetera. Därför bör grundprincipen vara att enbart den specifika data som behövs för att utföra de identifierade funktionerna ska hanteras centralt.

Exempelvis mätdata genererar stora datavolymer på elmarknaden. Övergången till 15-minutersmätning innebär dessutom att datavolymer ökar ytterligare. Ytterligare en aspekt som påverkar utformningen av mätdatahanteringen är hur mätvärdena ska användas. Om syftet är att använda dem kopplat till flexibilitet krävs närmare realtidsmätvärden vilket ställer betydligt högre insamlingskrav än om mätvärdena ska användas för till exempel avräkning och statistik. De mätinsamlingssystem som elnätsföretagen använder kan också ha vissa begränsningar, till exempel insamlingskapacitet och ledtider.

Inför införande av en central datahantering behöver marknadsaktörerna säkerställa att de har tillgång till den data de ska dela med andra, i rätt format, i sina egna system. Erfarenheter från de andra nordiska ländernas införande av elmarknadshubbar visar att aktörerna behövde lägga mycket resurser på "datatvätt" och datamigrering inför driftsättning. Å andra sidan höjde detta datakvaliteten på marknaden vilket skapar förutsättningar för effektivare processer och förbättrad kundupplevelse.

Dra lärdomar från andra länder och projekt

Energiföretagen anser att myndigheterna bör dra lärdomar från hantering i andra länder, exempelvis centrala datahubbar i Norge, Danmark och Finland, samt

decentraliserad hantering i Österrike. Den snabba tekniska utvecklingen inom IT- och datahantering behöver givetvis också beaktas.

Även om behovskartläggningen bör utgå från dagens förutsättningar, och vara framåtblickande, kan lärdomar dras av det tidigare arbetet med Elmarknadshubben hos Svenska kraftnät och marknadsaktörerna. Till exempel när det gäller projektmetodik, informations- och processkartläggningar och IT-utveckling.

Åsa Pettersson
Vd, Energiföretagen Sverige